

DISSERTATIO ACADEMICA,
FORMARUM ETYMOLOGICARUM
IN LINGUIS FENNICA ET ESTONICA
PARALLELISMUM
ILLUSTRATURA,

CUIUS
PARTICULAM SECUNDAM,
CONSENT. AMPL. FAC. PHILOS. AB.
PRAESIDE

GABRIELE PALANDER,
Philos. Theor. Prof. P. O.

PRO GRADU PHILOSOPHICO

P. P.

IMMANUEL ILMONI,
Nylandus.

In Audit. Jurid. die XXIII Junii MDCCCXIX.

h. a. m. s.

ABOÆ, Typis Frenckellianis.

IN LINGUIS FRANKIS ET ESTONICA

nicae Parens, quamvis *Adverbia* (Fennica) *alia esse vera, alia facta ad exprimenda Adverbia Latina*, & *esse haec casus Nominum & Pronominum & Personas verborum itemque locutiones complexas*, adseruerit, mox tamen omisiss, quæ ipse ita posuisse videbatur, ex etymologica ratione petitis, discriminibus. titulis XXI. *Loci* videlicet, *Temporis*, *Numeri*, *Ordinis*, *Affirmandi*, *Negandi*, *Interrogandi*, *cet. factitia*, nec nisi improprie sic dicta, juxta cum genuinis, si qui fuerint, ineleganter congesta subjecit, nedum integram sibi visam hujusce vocabulorum speciei recensitionem inconcinne apposita observatione, *ex omnibus præterea nominibus nasci Adverbia* (Loci scil.) relarciens. Sic denique in suo de *Conjunctionibus* capite nudam dedit vocum enumerationem sexpartitam *copulativarum, disjunctivarum, adversativarum &c.* haud paucis earundem, e. gr. *että* (Eston. et), *ab esi*; *jos, josi jollei* (pro *josa, josa ei, josta ei*) *ab josa & ei*; *sen tähden, jonga tähden, &c.* haud secus ac Latinis: *quod. quare, quamobrem, ideo, propterea &c.* nominalem competere characterem etymologicum ne verbulo quidem indigitans. Neque hîsce modo, Grammaticæ VHAELIANÆ nâvis, sed & longe pluribus gravioribusque, ex manca Estonibus hætenus frequentata casuum nominalium theoria exsurgentibus, vitiis mirum quam deformatam, HUPELII de particulis Linguæ Estonicæ doctrina, ostendit faciem. Vix enim quidquam in hac disciplinæ parte proponenda ineptius inficetiusve agi potuit, quam ut, relatis inter terminationes, casuum nominalium formatrices, quatuor hisce *l, le, lt, st*, ceteræ æqua omnino gaudentes potestate flexionum formæ: *li, ni, s (n Dorp), fs (s Dorp), sse (hhe, tte Dorp.), ta (ti, to) &c.* (d) in peculiarem distraherentur

B

(d) Particulam encliticam *ga* in locutionibus: *ei pu lange ühhe laastoga; miespärrast fõõb teje õppetaja tõlneride ja pattuõstega? temma lats emma*
ja

ja naese ja lastega; Sesamma saap teid pühha waimu nink tullega ristma; similibusque obviam, terminationem haud esse formando casui cuidam nominum speciali commode annumerandam, duobus inprimis persuasum nobis est sat validis, uti videtur, argumentis, altero historico, ex antiquata, quam olim sustinuerit eadem particula, persona petito, altero in peculiaribus, quæ per hodiernum ejusdem dominantur usum, conditionibus, haud parum præsidii habituro. Illius summa argumenti in eo continetur, quod apud antiquissimos Esthonicos scriptores frequententer usurpentur dicendi formulæ, quales ferme sunt: ühhe laasto kaas l ühhe laasto ka; naese ja laste kaas; naesa ja laste ka l waimu nink tulle kaas l waimu nink tulle ka promiscue fere pro hodiernis: ühhe laastoga, naise ja lastega, waimu nink tullega; fidem ejus rei nobis faciente GÖSEKENIO, cujus *Lib. cit.* inserta farrago vocabulorum Germanico Oesthonicorum sequentia habet a nobis leviter oculo perlustrantibus adnotata: *Eödte kaas sahma, mit Aas fangen, p. 97; anreden, öhhe (ühhe) kaas rehckima p. 109; Ausstreichen mit Ruhten, witzade kaas perma pag. 120; Balsamieren, kalli rohhe kaas woidma p. 122; gesticht (acu pietus), nõhla kaas kirjux omblut p. 212; schiffreich (navigabilis) kus lauwa ka teija woib p. 356.* Unde colligere fas est, nomen substantivum kaas, in allatis & similibus obvium exemplis Genitivum regens, ut e. gr. *Eödte, öhhe, witzade, kalli, rohhi, nõhla*, primum frequentiori usu detritæ consonæ finatis s̄ fecisse jacturam, dein vero in mollius simulque citatius loquentium ore voculam ka, ut ga pronuntiarî sensim coceptam, ita cum Genitivo proxime præcedenti coaluisse, ut in audientium auribus soni duo sibiinet proximi, e. g. *lauwa & ka* (l. ga) unicum componerent continuo cohaerentem minimeque interruptum, dehinc a scribentibus signo itidem composito *lauwaga* exaratum; ideoque vocabula *södtega, lauwaga* non esse casus nominum *södte, lauwa*, sed composita ex horum genitivis & nomine kaas (perinde ac *Fenn. kansa*, socium vel sodalem denotante), contracta quamvis & mutila. Primitiva igitur & propria compositæ hujus formæ videtur vis in exprimens mutua illa sociorum relatione fuisse posita, quam in supra citato conservavit exemplo: temina *laks emma ja naese ja lastega* (lat. *abüt* l. profectus est matris & uxoris & liberorum *jocius* l. in societate, *Fenn. Hân laks äidin ja waimon ja lasten kansa*) utut ad designandum utensile inter & eum, qui hoc ulitur, intercedens commercium postmodum traducta casus mediativi l. instrumentalis potestatem

herentur particularum inseparabilium classem, Præpositionum, vel, uti mavult quoque *Hupel*, *Postpositionum* appellatione insigniendam. Cui etiam nostræ adstipulatur sententiæ acutissimus inter litteratos Estonici orbis homines suæ linguæ aestimator KNÜPFER (e), in eo insimul nobiscum consentiens, quod putet vocabula Estonica, qualia sunt: *suhho* (Fenn. *suuhun*), *mašha* F. *maahan*), *tuppa*, *sõtta*, *jõffe*, *mõlle*, *wette* (Fenn. *tupaan*, *sotaan*, *jokeen*, *mäteen*, *weteen*), quæ inter enata ex substantivis *Adverbia in locum* refert *HUPEL* f), esse formas nominales *Casui Fennonum*,
 B 2 quem

potestatem acceperit. Quo minus autem peculiari formando casui interserviat particula genitivo haud infrequenter appendi solita *ga*, quidnam maxime obstat, altero, quod nuper polliciti sumus, patebit expromendo argumento. Observandum nempe est, eundem constanter conservatum esse, atque dum sigillatim scriberetur *kaas*, a particula *ga* cum nomine conflata regiminis tenorem: non jubere sed nedum ferre usum, ut Adjectivo, quod Substantivo particula *ga* ornato junctum fuerit, simile addatur augmentum, cum nimirum dici non possit *e. gr.* *ühhega laastoga* vel *omnaga lastega* pro *ühhe laastoga* l. *omna lastega* in tardius & distincte pronuntiantium ore perinde sonantibus atque *ühhe laasto ga* l. *omna laste ga*. Par quoque est ratio substantivorum particula copulativa *ja* l. *ning* (Dorp *nink*) junctorum, quorum ultimi tantum genitiva forma encliticam *ga* sibi adjungi patitur, reliquis intactam eandem conservantibus formam, ut videre est in exemplo supra allato: *temna käfs emma ja naese ja lastega*, ceterisque. Huic contrariæ loquendi usui dictiones, qualis *e. gr.* *ristima pühha Waimoga ja tullega* (Uus Test. Matth. III: 11.), longe sunt rarissimæ, at perinde tamen totterabiles ac *Svecana*, verbum verbo reddens, hæcce: *att döpa med den Heliga Ande och med eld*.

(e) *Opusc. cit. pag. 7.*

(f) *Ehstn. Sprachl. III Th. I Abschn. I. 6. II Abschn. I. 3. pagg. 81, 85.*

quem *Penetrativum* VHAEL (Allativum Interiorem RENVALL g) adpellat, exactissime respondentem.

Hanc vero, quam exposuimus, partiendi rationem vel, rectius ut dicam, discerpendi temeritatem genio esse, cum Fennicæ linguæ, tum eidem proxime cognatæ Estonicæ, valde inimicam, in aprico est positum. Quippe tantum paucissima certe in hisce linguis deprehenduntur exprimendis cogitandorum relationibus inservientia vocabula, quæ a genio earundem formativo sibi inditum vel nedum primum duxisse vel extremum jam dudum adeo emisisse videantur spiritum, ut tamquam dynamico omni, ratione etymologica describendo, caractere destituta inter *partículas*, i. e. anorganica quasi sermonis elementa, sub eodem scilicet, quo sensuum & animi commotionum ex naturali profecta instinctu signa (Interjectiones adpellant) titulo comprehendenda, commode referri possint. Longe vero maximus in hanc classem a Grammaticis relatarum earum est numerus vocum, quas secundum typos magis minusve generales, at manifestos tamen & constantes efficitas, apte constituto Casuum Nominalium caractere (si nimirum Pronomina & Participia modosque Verborum Nominales, *Infinitivos* dictos, communem cum Nominibus formam conservantia etymologicam, eidem adscriptis generi latissime patenti, veros esse Nominum casus, ex terminatione cujusque facile dignoscendos, oppido patet. Quas igitur voces, cum præter eam, quam sibi ab hominibus exteris locutiones Fennicæ vel Estonicæ reddituris imponi facile patiantur, personam nil habeant commune cum peculiaribus istis vocabulorum (*Adverbiorum, Postpositionum*

(g) *Disf. cit. pagt 17. Cfr. pagg. 27, 28, 29, 30.*

sitionum vel *Conjunctionum*) speciebus proprie sic dictis; tanto videtur ineptius ex nativa Nominalium societate & commercii etymologicis divellere, quanto apertius constat, si huicce plena permiseris errori vela, fieri non posse, quin ingenti foedata confusionum turba omnem perdat Etymologica disciplina pertractandi concinnitatem, magnoque vocabulorum numero a sua quasi ditione desciscere jussu, quid in quovis loco proprie & ad genium linguæ adcommode dictum dicendumve sit, ex suis rationibus dijudicandi & discernendi impotens facta, huncce ancipiti empiricorum opinandi aleæ omnem concedere cogatur delectum: quin imo, verbo ut complectar omnia, eo demum usque iri ventum, ut, turpiter incisæ artis etymologicæ nervis, non tuta minus quam indigna habituri sint ejusdem otores & contemptores vel crassissimæ asyla ignorantia, vel supina molliterque cubare aventis negligentia tam supposita capiti pulvinaria quam pectus simul & utrumque communientia latus præsidia. Quibus gravissimis permoti rationibus & indiciis, exponendo, ut linguæ cujusvis specialis, ita quoque Fennicæ & Estonicæ, genio optime sic consuli existimamus, si in Grammatica ejusdem construenda natura vocabulorum etymologica, ex nativis suis & domesticis quasi principiis explicata, ab usu horum syntactico diligentissime discernatur, sejuncta videlicet & in specialem disciplinæ partem Historicam, eandemque nec frugis nec deliciarum vacuum, disposita earum indagine causarum, quæ hic illic exurgentem inter loquendi formas, quas communior probaverit usus, interque eas, quas adhibendas etymologica dicitur ratio, præparaverint pugnam, non nisi ex accurate cognitis & ponderatis vicium, quas in ore loquentium sensim subierit lingua, momentis tuto æstimandam. Quibus sic constitutis principiis, duo commode ponenda nobis

bis videntur vocabulorum, cum in Fennico tum in Estonico sermone frequentatorum, summa genera: unum eorum, quorum vis & usus ex forma cuiusque etymologica pendet, alterum cetera complexum omnia, quorum potestatem etymologica haud dare valet ratio meris ideo tantum regulis empiricis describendam. Hæc *Particularum* adpellatione comprehendimus: illius vero generis bipartita est divisio in *Nomina* scil. & *Verba*, cujus utrumque membrum pro diversitate respectus in diversas dilabitur species.

§. 3.

Quandoquidem negotii, quod suscepimus, adprobe conficiendi satis tutam alere spem nemo possit, nisi cui contigerit expeditam omnino earum in utraque lingua, quæ audientium pariter feriant aures, vocum habere in promptu ὁμοιογενεσίαν; maxime certe est dolendum, nihil omnino in nostras incidisse vel incidere potuisse manus litteris exaratum ad orthographiam vel Fennicam vel Estonicam spectans, quod esset ad homine litteris imbuto subactique iudicii, qui utriusque vocabula linguæ sat multa ex ore loquentium suis percepisset auribus, profectum. Cujusmodi cui fortè olim dabitur frui informatione, is profecto erit ad dispellendas, quibus involuta adhuc jacet harum convenientia linguarum, nubes egregie instructus. Secus enim Fennicam vel optime callenti linguam explicari vix poterit, quam peculiarem habeat potestatem, vel "das gestrichene ñ, welches eine schärfere Aussprache erfordert, damit man Kanna (trage) von Kanna (das Hühn); liäna (nach der Stadt) von linna (Flach); miäna (gehen) von minna (ich), unterscheiden könne"; vel "der vorgeschlagene Accent oder Strich über den Vocalen, damit man nicht tåna (wende) wie tåna (Fisch) ausspreche," de quibus disputat HUPEL (Lib.

(*Lib. cit. Einleit. Erst! Abschn. XIII. pag. 4*). Allatis respondentia in Fennico idiomate vocabula istiusmodi maxime incommodis distingui notulis opus non habent. Habet enim Fennica scriptura quatuor sat aptos diversas pro-
fodicas ut plerarumque ex ceteris consonantibus ita litterarum n & l potestates designandi modos, qui nimirum sunt:

I. n vel l simplex post vocalem simplicem, e. g. in *Pana* (*gallina*); *minä* (*ego*); *weli* (*frator*), *tuli*, *Gen. tulen* (*ignis*); perinde efferenda ac in vocabulis latinis *bona* (& *tulit*), habent versiculi:

causä patrociniö non bona peior erit.
Hos ego versiculos feci: tulit alter honores.

II. n vel l geminata post vocalem simplicem, ut in *Panna* (*porta*), *Sveth. bär*; *Pinna* (*arx, oppidum*); *wissa* (*lana*), *hußu* (*vesanus*); pariter modulanda ac voces *annuit* vel *ille* in exemplis versiculorum:

annuit atque dolis risit Cytherea repertis.
Ille meas errare boves &c.

III. n vel l simplex post vocalem geminatam aut diptongum in vocibus: *liina* (*linum*), *wiina* (*vinum*), *pieni* (*pusillus, gracilis*), *huono* (*imbecillis, improficuus*); *tuuli* (*ver-tus*) *huuli* (*Labium*), *fieli* (*lingua*); haud secus pronuntianda, ac latin. *lini* & *ilex*, e. gr.

Urit enim campum lini seges, urit avena
Procumbunt picae: sonat icta bipennibus ilex:

IV. *u* vel *i* geminata post vocalem geminatam vel diphthongum in vocabulis, qualia sunt *käännä* (*verte*), *väännä* (*torque*, *imper.* a *torqueo*), *luonnon* (*Gen.* a *luonto*, *natura*); *maasta*; *puusta*, *tiestä*, *suesta* (a *maa terra* l. *bu- mus*, *puu arbor*, *tie via*, *suo palus*); *aallon* (*Gen.* ab *aalto fluctus*); *kuusta* (*audire*). Hæc vero esse linguis Fennicæ stirpis adeo priva videntur, ut idem sonantia, vel ex latinitate vel ex notiori lingua quacumque, nulla nobis saltem subveniat expromendi copia. Quod etiam de ceteris valet vocibus, in quibus consonam geminatam longioris moræ vocalis præceserit. Sic Fennones diversis soni modulationibus accurate distinguunt a se invicem vocabula: *vita* (*herba aquatilis*, *Sverh. Sjögräs*), *witta* (*virga*), *wiita* (*arbuti genus*, *densa nondum adultarum silva arborum*), & *wiitta* (*palus in signum viæ defixus*); in quorum primo *it* idem sonat ac *it* in latiali: *ita*, alterum vero perinde effertur ac lat. *vitta*, tertium haud secus ac lat. *vita*, quartum denique exemplo in latinitate caret.

Hisce vero observatis & æqua lance pensitatis non possumus, quin valde miremur, Estonos, qui in eo nobiscum faciant, ut vocalem longioris moræ in vocibus: *tuul*, *huul*, *pool*, *feel*, *meel*, *rõõm* &c. geminatam adhibeant, eandem in flexionibus harum simplicem tantum ponendo, *tule*, *hule*, *pole*, *fele*, *mala*, *rõõne* & pro *tuule*, *huule*, *poole*, *miele*, *rõõne* &c. scribere consuevisse, regulam scilicet secutos illam multæ genitricem confusionis, ideoque omnino rejectaneam, quam proposuit HUPEL, *Lib. cit. Einl. Erst. Abschn III 3 pag. 2*. Neque nullius præterea emendatricis indigam esse manus Orthographiam Estonicam, haud obscuris constat indiciis.

Qui Fennico idiomati proprios sonos vocales, eorumque nativas, a peculiari organorum loquendi moderamine profectas,